

**WOJEWÓDZKI
PROGRAM
PRZECIWDZIAŁANIA
PRZEMOCY DOMOWEJ**

**WOJEWÓDZTWA
MAZOWIECKIEGO**

NA LATA 2026–2030

ZAŁĄCZNIK 1

**RAMOWY PROGRAM OCHRONY OSÓB
DOZNAJĄCYCH PRZEMOCY DOMOWEJ**

Spis treści

Wstęp	3
Podstawy prawne programu	4
Zasady opracowywania programu	4
Rekomendacje podmiotów realizujących programy ochrony osób doświadczających przemocy	5
Założenia programu	7
Elementy modelu programu	13
Diagnoza problemu przemocy domowej	13
Cele programu	14
Działania	15
Adresaci programu	18
Realizatorzy programu	19
Zasady realizacji programu osób doznających przemocy	19
Źródła finansowania	20
Monitoring i ewaluacja	20

WSTĘP

Celem głównym ramowego programu ochrony osób doświadczających przemocy domowej jest określenie minimalnego zbioru działań interwencyjnych i wspierających, które mogą być wdrażane przez podmioty realizujące zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy. Program ten stanowi punkt odniesienia dla opracowywania lokalnych programów i strategii, a także może być wykorzystywany przez instytucje samorządowe, organizacje pozarządowe oraz inne podmioty zaangażowane w pomoc osobom dotkniętym przemocą domową.

Głównym założeniem ramowego programu jest zapewnienie spójności, ciągłości i kompleksowości wsparcia dla osób doświadczających przemocy, niezależnie od miejsca zamieszkania czy dostępu do konkretnych form pomocy. Program określa podstawowe standardy działań interwencyjnych, takich jak: diagnoza sytuacji osoby doznającej przemocy, zabezpieczenie jej bezpieczeństwa, zapewnienie dostępu do schronienia, wsparcia psychologicznego, poradnictwa prawnego, a także działań z zakresu readaptacji społecznej.

Podstawą prawną opracowania ramowego programu jest art. 6 ust. 6 pkt 3 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej. Zapis ten stanowi podstawę ustawową do tworzenia strategicznych dokumentów i narzędzi służących realizacji polityki antyprzemocowej na poziomie regionalnym. Umożliwia on województwom określenie priorytetów, zadań oraz wytycznych, które mogą być adaptowane przez instytucje lokalne przy zachowaniu zgodności z ogólnokrajową polityką przeciwdziałania przemocy domowej.

PODSTAWY PRAWNE PROGRAMU

Programy ochrony osób doznających przemocy domowej stanowią integralną część gminnych i powiatowych programów przeciwdziałania przemocy domowej oraz systemu przeciwdziałania przemocy domowej. Poniżej wymieniono akty normatywne, na których opierał się ramowy program ochrony osób doświadczających przemocy podczas opracowywania. Jego zakres odnosił się do następujących aktów prawnych:

- 1) ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej;
- 2) ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej;
- 3) rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej oraz wymagań kwalifikacyjnych wobec osób zatrudnionych w tych ośrodkach;
- 4) rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”;
- 5) Rządowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024–2030;
- 6) ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie;
- 7) ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy;
- 8) ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

ZASADY OPRACOWYWANIA PROGRAMU

Opracowanie programu ochrony osób doświadczających przemocy domowej powinno być oparte na konkretnych założeniach i rekomendacjach wynikających z przeprowadzonej diagnozy społecznej (środowiskowej), uwzględniającej rozmiary zjawiska, sytuację psychospołeczną osób doświadczających przemocy domowej oraz jej konsekwencje. Dodatkowe założenia odnośnie zasad prowadzenia oddziaływania w zakresie pomocy osób doświadczających przemocy:

- 1) program ochrony osób doświadczających przemocy powinien być adekwatny do potrzeb występujących w danej sytuacji społecznej,
- 2) okres realizacji programu powinien być odpowiedni do problemów, jakie posiada osoba dotknięta przemocą i celów programu,
- 3) działania interwencyjne nie powinny być długotrwałe (średnio 6 tygodni, przy czym zwykle nieprzekraczające 12 tygodni),
- 4) realizacja programu ochrony osób doświadczających przemocy winna przebiegać kompleksowo i komplementarnie z programami oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych i psychologiczno-terapeutycznych adresowanych do osób stosujących przemoc domową,
- 5) podmioty realizujące program powinny przestrzegać zasady etyki zawodowej, np. tajemnicy dotyczącej problemów klienta.

Zasady, którymi należy się kierować podczas projektowania i podejmowaniu działań na rzecz osób doświadczających przemocy domowej:

- 1) ochrona i bezpieczeństwo osób doświadczających przemocy (dobro osób słabszych – w tym dzieci, osób starszych i niepełnosprawnych jako priorytet),
- 2) ochrona świadków przemocy, szczególnie małoletnich,
- 3) zagrożenie życia i zdrowia, jako bezwzględne wskazanie do podjęcia interwencji,
- 4) znajomość mechanizmów zjawiska przemocy domowej,
- 5) uwzględnienie wieloaspektowości zjawiska przemocy domowej,
- 6) traktowanie środowiska, w którym dochodzi do przemocy jako „systemu” wzajemnych relacji i powiązań,
- 7) interdyscyplinarność działań – systemowe łączenie kompetencji służb,
- 8) kierowanie się eklektyzmem w doborze działań,
- 9) łączenie perspektyw: prawnych, socjalnych i psychologicznych.

Przeciwdziałanie przemocy i leczenie jej skutków jest problemem społecznym wymagającym postępowania interdyscyplinarnego. Wspecjalizowane ośrodki, zespoły zajmujące się interwencją w sytuacjach przemocy oraz specjalnie opracowane metody oddziaływań, mają na celu powstrzymanie przemocy, zapewnienie bezpieczeństwa osobom jej doświadczającym oraz pomoc w radzeniu sobie w kryzysie. Niezbędna jest profesjonalna przede wszystkim pomoc ukierunkowana na złagodzenie ostrych objawów urazu u dzieci i dorosłych, będących bezpośrednim następstwem doświadczania przemocy.

REKOMENDACJE PODMIOTÓW REALIZUJĄCYCH PROGRAMY OCHRONY OSÓB DOŚWIADCZAJĄCYCH PRZEMOCY

Pomoc osobom uwikłanym w krąg przemocy może być zadaniem trudnym do realizacji. Jej efektywność zależy nie tylko od fazy, w której znajduje się osoba, ale także od jej gotowości do zmiany sytuacji. Osoby doświadczające przemocy domowej potrzebują zwykle pomocy interwencyjnej, psychologicznej, prawnej, materialnej, medycznej, a także szerokiego wsparcia socjalnego. Dlatego tak istotna jest współpraca i przepływ informacji pomiędzy różnymi instytucjami i organizacjami zajmującymi się pomaganiem osobom doświadczającym przemocy domowej, a co za tym idzie tworzeniem lokalnych koalicji na rzecz ochrony osób doświadczających przemocy.

Analizy pokazują, że wśród czynników sprzyjających podniesieniu skuteczności pomocy osób doświadczających przemocy domowej świadczonej przez instytucje znajdują się:

- 1) znajomość możliwości udzielania pomocy w środowisku lokalnym (miejsc, osób, instytucji);
- 2) powołanie w każdej gminie zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych składających się z przedstawicieli różnych instytucji, np. pracownika socjalnego, pedagoga szkolnego, policjanta, lekarza, kuratora;

- 3) zbieranie informacji od poszczególnych osób i instytucji pomagających rodzinom i ich przepływ;
- 4) konsekwentne egzekwowanie świadczeń wynikających z zadań i kompetencji poszczególnych instytucji;
- 5) podnoszenie kwalifikacji pracowników w dziedzinie zjawiska przemocy domowej oraz sposobów skutecznej interwencji i możliwości skutecznej pomocy;
- 6) odpowiednia dokumentacja poszczególnych przypadków, form udzielania pomocy i ewaluacja efektów.

Osoby zajmujące się pomocą osobom doświadczającym przemocy, w tym psychologowie, interwenci kryzysowi, pracownicy socjalni oraz członkowie zespołów interdyscyplinarnych powinni być przeszkoleni nie tylko w zakresie skutecznych metod interwencji, ale także prawidłowości związanych z systemem uwikłania osób doświadczających przemocy w system.

Podczas pracy z osobą doświadczającą przemocy zaleca się przede wszystkim skupienie się na następujących obszarach:

- zapewnienie wsparcia i bezpieczeństwa,
- nauka dbania o bezpieczeństwo własne i dzieci,
- wzmacniania własnych kompetencji – poszukiwanie, wzmacnianie, wydobywanie zasobów osobistych,
- korzystania z zasobów własnych, społecznych, instytucjonalnych etc.,
- zmiany postawy wobec siebie,
- określenia potrzeb, wynikających z nich celów oraz ich realizacja,
- zwiększenia poczucia kontroli nad sytuacją,
- zmian w relacji z osobą stosującą przemoc,
- zachęcenia do samodzielności,
- asertywności, zobowiązania do działania,
- pomocy w konkretnych sprawach.

Należy pamiętać, że podstawowe emocje towarzyszące kryzysowi wynikającemu z doświadczanej przemocy to lęk, rozpacz, gniew, wstyd etc. W pracy z takimi osobami należy kierować się następującymi zasadami:

- 1) empatyczne i kreatywne dopasowanie stylu i strategii do indywidualnej sytuacji i potrzeb osoby w kryzysie;
- 2) uznanie sposobu reagowania osoby za adekwatną reakcję na zdarzenie;
- 3) uznanie reakcji psychofizycznych osoby w kryzysie za okresowe (przemijające, poddające się leczeniu);
- 4) pomoc w odzyskaniu kontroli i zdolności do działania poprzez umożliwienie uzewnętrznienia uczuć w stosowny, konstruktywny, realistyczny i adekwatny do sytuacji sposób;

- 5) pomoc w odzyskaniu kontroli i zdolności do radzenia sobie poprzez ułatwienie podjęcia takiego pozytywnego działania, które osoba w kryzysie może podjąć natychmiast (tu i teraz);
- 6) pomoc w odzyskaniu równowagi poprzez danie wsparcia, empatię i atmosferę bezpieczeństwa i zrozumienia.

ZAŁOŻENIA PROGRAMU

Tworząc działania mające na celu ochronę osoby doświadczającej przemocy, należy uwzględnić wszelkie czynniki, które mogą wpływać zarówno na jej pozostawanie w sytuacji przemocy, jak i te, które mogą działać zniewalająco lub wyzwalać. W oparciu o taką analizę powinien powstać kompleksowy plan wsparcia dla osoby dotkniętej przemocą. Wszelkie działania podejmowane na rzecz osób doświadczających przemocy domowej, w celu maksymalizacji ich skuteczności winny opierać się na zasadzie interdyscyplinarności. Przy konstruowaniu oraz realizacji programów ochrony i pomocy w stosunku do osób doświadczających przemocy domowej pożądane jest uwzględnienie podstawowych uwarunkowań dotyczących specyfiki zjawiska przemocy domowej i sposobów jej powstrzymywania. Poniższe założenia oparte są na aktualnym stanie wiedzy w zakresie stosowania/podlegania przemocy:

1. Przemoc domowa jest zjawiskiem szkodliwym i raniącym, wykorzystującym siłę i przewagę nad osobami słabszymi, naruszającym ich prawa i powodującym szkody psychiczne, fizyczne, a także moralne.
2. Przemoc domowa jest działaniem charakteryzującym się określonym przebiegiem i dynamiką opisanym poprzez cykle przemocy i specyficzne dla niej mechanizmy psychologiczne. Zachowania osób doświadczających przemocy i strategie radzenia sobie z przemocą są wynikiem działania czynników indywidualnych oraz sytuacyjnych. Przypisywanie nieracjonalności osobom doświadczającym przemocy jest uproszczeniem prowadzącym do wtórnej wiktymizacji.
3. Odpowiedzialność (zarówno prawną, jak i moralną) za stosowanie przemocy ponosi sprawca czynu. Stosowanie przemocy nie może być usprawiedliwiane zachowaniem osób doświadczających przemocy, nawet jeśli zdaniem sprawcy to zachowanie jest prowokacyjne. Psychologicznych mechanizmów uwikłania osób doświadczających przemocy w relacje ze sprawcą, w tym zachowań przyczyniających się do podtrzymywania przemocy, nie należy utożsamiać z odpowiedzialnością za przemoc w związku.
4. Zjawisko przemocy domowej jest wzmacniane poprzez postawy tolerancji oparte na stereotypach kulturowych i społecznych (dotyczących między innymi: różnic płci w procesie socjalizacji, przyjmowanych ról społecznych, orientacji seksualnej, pozycji społecznej, przynależności do grupy, narodowości czy rasy), które przyczyniają się do wiktymizujących postaw wobec osób pokrzywdzonych.

5. Czynnikiem powstrzymującym przemoc jest nieuchronność poniesienia konsekwencji (także prawnych) danego zachowania. Kara nie wyposaża człowieka w narzędzia zmiany i efektywnego radzenia sobie z agresją, ale ma potencjał powstrzymania przemocy. Może także stanowić istotny czynnik motywujący do poszukiwania pomocy.
6. Priorytetem w działaniach związanych z przeciwdziałaniem przemocy domowej jest bezpieczeństwo. Przy dokonywaniu diagnozy, planowaniu i realizacji działań, szczególnie interwencyjnych i prawnych, należy każdorazowo ocenić realne poczucie zagrożenia osób pokrzywdzonych, a w przypadku jego wystąpienia podjąć działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa. W tym aspekcie należy brać pod uwagę małoletnich świadków przemocy, którym powinno się zapewnić wsparcie odpowiednie do wieku i okresu rozwojowego.
7. W przypadku osób doświadczających przemocy należy każdorazowo ocenić ewentualne występowanie myśli rezygnacyjnych, w tym ryzyka samobójczego. W przypadku aktywnych myśli suicydalnych połączonych z opracowaniem planu samobójczego wraz z zapewnieniem możliwości jego realizacji należy niezwłocznie powiadomić odpowiednie służby celem zapewnienia bezpieczeństwa osobie.
8. Naczelną zasadą w pomaganiu osobom doświadczającym przemocy jest wzmacnianie poczucia podmiotowości i kontroli nad własnym życiem. Istotnym jest, aby osoby korzystające z pomocy czuły się aktywnymi podmiotami w obszarze planowanych i realizowanych zmian. Istotna jest duża elastyczność działań – od dyrektywnych (w sytuacji poczucia zagrożenia i utraty kontroli nad sytuacją) po działania oparte na współpracy z poszanowaniem poziomu gotowości i tempa zmian osób pokrzywdzonych, aż po promowanie samodzielnego podejmowania decyzji i działań.
9. Przemoc domowa jest zjawiskiem wieloaspektowym (aspekt prawny, psychologiczny, społeczny, medyczny, itp.), co pociąga za sobą konieczność zapewnienia osobom pokrzywdzonym pomocy o charakterze interdyscyplinarnym i kompleksowym. Działania pomocowe, szczególnie interwencyjne i prawne, powinny być planowane i realizowane w oparciu o współpracę służb i instytucji, z wykorzystaniem ich uprawnień, możliwości i kompetencji. Ich efektem powinno być sformułowanie najbardziej adekwatnych, pożądanych form pomocy osobom znajdującym się w sytuacji kryzysu związanego z doświadczeniem przemocy domowej.

W założeniach należy uwzględnić okoliczności, w jakich osoba doznająca przemocy poszukuje wsparcia. Pierwsze działania powinny bazować na zapewnieniu bezpieczeństwa i wsparcia osobie doznającej przemocy. Priorytet, zwłaszcza w przypadku aktywnej przemocy, stanowi odizolowanie od sprawcy i zapewnienia bezpieczeństwa jej i dzieciom. Osoba doznająca przemocy w stanie silnego pobudzenia emocjonalnego stanowiącego efekt doznawanej przemocy, nie jest w stanie podejmować racjonalnych decyzji ani planować przyszłych działań samodzielnie. Osoba pomagająca w pierwszym etapie interwencji powinna zatem działać dyrektywnie. Poniżej przedstawiono typowy schemat oddziaływań interwencyjnych w stosunku do osób doświadczających przemocy poszukujących wsparcia.

Tabela 1. Schemat interwencji kryzysowej wobec osoby doznającej przemocy

Etapy interwencji	Zakres interwencji	Działania
Część I Aktywne słuchanie (1)	Zdefiniowanie problemu	■ budowanie relacji = stworzenie atmosfery zrozumienia, bezpieczeństwa i akceptacji; ■ umożliwienie uzewnętrznienia uczuć (emocji) w adekwatny, konstruktywny, realistyczny sposób ■ aktywne słuchanie ■ pomoc i wsparcie w adekwatnym i bezpiecznym rozładowaniu napięcia emocjonalnego; ■ rozpoznanie i zdefiniowanie problemu z punktu widzenia osoby w kryzysie;
Część I Aktywne słuchanie (2)	Zapewnienie bezpieczeństwa	■ ocena zagrożenia zdrowia lub życia; ■ ocena możliwości podjęcia pozytywnego działania w kategorii bezpieczeństwa i realności; ■ zrozumienie odczuwania i przeżywania specyficznego dla danej osoby; ■ pomoc w określeniu działań pozytywnych; ■ ocena stopnia zdolności do pozytywnego działania;
Część I Aktywne słuchanie (3)	Zapewnienie wsparcia	■ werbalne i pozawerbalne dowody wsparcia ze strony osoby udzielającej pomocy; ■ okazanie zaangażowania: pozytywnego, troskliwego, nieoceniającego, akceptującego; ■ ocena stopnia do pozytywnego działania
Część II Działanie (1)	Rozważenie możliwości działania	■ znalezienie wszelkich możliwych rozwiązań problemu; ■ pomoc w dokonaniu wyboru najkorzystniejszego rozwiązania problemu (realnego, bezpiecznego, konstruktywnego, zgodnego z aktualnymi możliwościami); ■ pomoc w planie sięgnięcia do zasobów (indywidualnych i społecznych); ■ nakłonienie do pozytywnego myślenia;
Część II Działanie (2)	Plan działania	■ ocena wybranego rozwiązania; ■ wspólne opracowanie realistycznego, krótkoterminowego planu dotyczącego wprowadzenia w życie wybranego rozwiązania; ■ zaplanowanie konkretnego działania będącego pierwszym krokiem; ■ wskazanie wszelkich źródeł wsparcia; ■ sprawdzenie stopnia zrozumienia planu i uznania go za własny;
Część II Działanie (3)	Skłonienie do działania	■ pomoc w zaangażowaniu się w konkretne, realistyczne i łatwe do sfinalizowania działanie będące zaplanowanym pierwszym krokiem; ■ skłonienie do zobowiązania do podjęcia działania będącego pierwszym krokiem; ■

Źródło: Opracowanie własne na podstawie strategii interwencji kryzysowej w: James R. K., Gilliland B. E. (2005). Strategie interwencji kryzysowej – pomoc psychologiczna poprzedzająca terapię. Warszawa: Wydawnictwo Edukacyjne PARPA.

W tabeli przedstawiono schemat interwencji kryzysowej wobec osoby doznającej przemocy według sześćoetapowego modelu Jamesa i Gillilanda¹. Przedstawiony tu schemat stanowi podstawową procedurę interwencyjną, mającą na celu przewrócenie stabilności klienta i określenie drogi rzeczywistego rozwiązania trudnych sytuacji mających związek z kryzysem. W etapach interwencji określono dwa podstawowe strategie postępowania: Aktywne słuchanie (1) i Działanie (2). W zakresie interwencji opisano poszczególne strategie, a w trzeciej kolumnie konkretne działania.

Programy powinny obejmować całościowy plan pomocy osób doświadczających przemocy z uwzględnieniem założeń interdyscyplinarności oraz eklektyzmu w zakresie wyboru strategii pomocowych. Formułą umożliwiającą realizację wymienionych działań jest praca metodą zespołu interdyscyplinarnego obejmująca:

- diagnozę sytuacji osób znajdujących się w sytuacji kryzysu związanego z sytuacją doświadczania przemocy,
- tworzenie wspólnego porozumienia sytuacji rodziny,
- wykorzystanie zasobów rodziny/osób,
- ustalanie priorytetów,
- planowanie działań i form pomocy,
- podział zadań i ich realizację, uwzględnienie woli, gotowości i bezpieczeństwa osób pokrzywdzonych.

Poniżej w tabeli przedstawiono przykładowy schemat systemowego planu działania w zakresie pomocy osób doświadczających przemocy domowej.

Tabela 2. Schemat systemowego planu działania

Obszar	Działanie
Struktura rodziny	Określenie struktury rodziny, określenie zasobów i deficytów poprzez konsultacje: ■ psychologiczną - ocena stanu psychicznego osoby obejmuje obszar emocjonalny, poznawczy, poczucia kontroli nad sytuacją, zasobów psychicznych etc. ■ medyczną - sprawdzenie stanu zdrowia, ocena kondycji fizycznej oraz funkcjonowania w wymiarze zdrowia psychicznego i ewentualnych uzależnień, ■ prawną - ocena sytuacji prawnej klienta wraz z możliwościami podejmowania kroków prawnych oraz planowanie i monitorowanie podejmowanych działań w tym zakresie, ■ socjalną - ocena zasobów oraz deficytów w wymiarze ekonomicznym i społecznym (zasoby finansowe, instytucjonalne etc).
Opis sytuacji w tym ocena diagnostyczna rodziny	Należy dokonać dokładnej analizy sytuacji życiowej osoby doznającej przemocy z uwzględnieniem jej roli w systemie rodzinnym oraz ewentualnych czynników rodzinnych warunkujących potencjał do zmiany.
Przyczyny trudnej sytuacji	Należy określić przyczyny trudnej sytuacji życiowej osoby oraz czynniki powstrzymujące przed zmianą sytuacji, w tym: ■ bezrobocie,

¹ Gilliland B. E. & James R. K., Crisis intervention strategies, 1993.

Obszar	Działanie
	■ nadużywanie alkoholu, ■ sytuacja mieszkaniowa, ■ sytuacja prawna, ■ posiadanie dzieci (ich wiek, edukacja, stan fizyczny i psychiczny), ■ bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.
Zasoby osoby doznającej przemocy	Należy ustalić zasoby jednostki do poradzenia sobie z sytuacją (mocne strony) np.: ■ czynniki indywidualne (cechy osobowości, wiek, wykształcenie itp.), ■ stałe źródło dochodu, ■ zasoby mieszkaniowe, ■ wsparcie dzieci i najbliższej rodziny, ■ wsparcie i pomoc socjalna, w tym możliwość uzyskania dodatkowej pomocy finansowej z instytucji pomocowych.
Instytucje zaangażowane w pomoc	Należy opracować plan interwencyjny oraz wskazać jakie instytucje bądź osoby będą zaangażowane w pomoc, np.: ■ zespół interdyscyplinarny, ■ ośrodek interwencji kryzysowej (w tym hostel), ■ dom matki i dziecka, ■ miejski ośrodek pomocy rodzinie / ośrodek pomocy społecznej, ■ specjalistyczny ośrodek wsparcia dla osób doświadczających przemocy domowej, ■ komenda policji, prokuratura rejonowa, sąd, ■ komisja rozwiązywania problemów alkoholowych, ■ punkty konsultacyjne (w tym miejsca uzyskiwania pomocy prawnej), ■ placówki oświatowe (na mocy znowelizowanej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej szkoły i inne placówki edukacyjne zostały wyposażone w szersze kompetencje przeciwdziałania przemocy, szczególnie w kontekście małoletnich świadków przemocy), ■ placówki podstawowej opieki zdrowotnej, ■ poradnie psychologiczno-pedagogiczne.
Cele pracy	Należy ustalić główne cele pracy z osobą doznającą przemocy, itp.: ■ zapewnienie bezpieczeństwa osobom doświadczającym przemocy (także dzieciom, w razie konieczności), ■ izolacja sprawcy, ■ zatrzymanie zjawiska przemocy, ■ złożenie zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa, ■ w razie potrzeby złożenie pozwu o rozwód, ■ powrót do równowagi psychicznej osoby doznającej przemocy poprzez udział we wsparciu interwencyjnych, a następnie terapii, ■ udział w grupie wsparcia, warsztatach i programach profilaktycznych.
Sposoby pracy z osobą doznającą przemocy	Podczas opracowywania planu interwencyjnego należy rozważyć z osobą możliwe strategie działania (rozwiązania kryzysu), a następnie ustalić sposób i metody pracy z osobą doznającą przemocy poprzez określenie zadań poszczególnych osób zaangażowanych w system pomocy osobie doznającej przemocy, itp.: a) zadania dla prawnika: ■ analiza sytuacji prawnej; ■ pomoc w napisaniu pozwów, doniesień itp.; b) zadania dla psychologa i pedagoga:

Obszar	Działanie
	■ opieka i wsparcie psychologiczne dla rodziny, ■ motywowanie osoby doznającej przemocy do podejmowania działań zmierzających do rozwiązania trudnej sytuacji, ■ pomoc w powrocie do równowagi psychicznej; c) zadania dla pracownika socjalnego: ■ ocena sytuacji osoby doznającej przemocy i konsultacje ze specjalistami, ■ monitorowanie sytuacji rodziny, ■ kontakt z innymi instytucjami i organizacjami pomocnymi w rozwiązaniu trudnej sytuacji osoby, ■ podejmowanie wszelkich działań zmierzających do rozwiązania trudnej sytuacji osoby, które w rezultacie mają spowodować jej usamodzielnienie; d) zadania dla lekarza rodzinnego i pielęgniarki środowiskowej rodzinnej: ■ zgodnie z załącznikiem do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 22 października 2010 r. w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy domowej. W opracowywaniu strategii nie należy zapominać o zadaniach dla osoby pozostającej w kryzysie w wyniku doznawanej przemocy. Podczas całego procesu jednostka powinna aktywnie uczestniczyć w działaniach w celu wzmocnienia poczucia własnej skuteczności. Dobrą praktyką jest nauka kompetencji samodzielnego załatwiania spraw (np. ustalania spotkań z psychologiem, prawnikiem, pracownikiem socjalnym itp.). Działania te powinny odbywać się pod okiem osoby koordynującej interwencję.
Zasoby na przyszłość	Należy podejmować starania, aby wyposażyć osób doświadczających przemocy w kompetencje stanowiące zasoby na przyszłość, takie jak: ■ asertywność, ■ umiejętność rozpoznawania sygnałów dotyczących przemocy w relacji; ■ poczucie własnej skuteczności; ■ zwiększenie samooceny i poczucia własnej wartości; ■ umiejętność obrony. Propozycje wsparcia: ■ grupy wsparcia, ■ szkolenia, ■ warsztaty, ■ wsparcie psychoterapeutyczne etc.

W tabeli zobrazowano przykłady oddziaływań w poszczególnych obszarach oddziaływania interwencyjnego:

1. Określenie struktury rodziny oraz diagnoza zasobów i deficytów, uwzględniająca specjalistyczne konsultacje.
2. Szczegółowa analiza sytuacji osoby doznającej przemocy, uwzględniająca jej rolę w systemie rodzinnym oraz rodzinne czynniki wpływające na możliwość zmiany.
3. Identyfikacja przyczyn trudnej sytuacji.
4. Określenie mocnych stron osoby, takich jak: cechy osobowości, wiek, wykształcenie, dochody, wsparcie, zasoby mieszkaniowe etc.

5. Opracowanie planu interwencyjnego oraz identyfikacja instytucji zaangażowanych w pomoc, np.: zespół interdyscyplinarny, grupy interwencyjne i diagnostyczne, ośrodki interwencji kryzysowej, dom matki i dziecka, ośrodek pomocy społecznej, specjalistyczny ośrodek wsparcia dla osób doznających przemocy, policja, prokuratura, sąd, placówki oświatowe i zdrowotne, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, etc.
6. Ustalenie głównych celów, takich jak: zapewnienie bezpieczeństwa (dla osoby doznającej przemocy oraz dzieci), izolacja sprawcy, powstrzymanie przemocy, zgłoszenie przestępstwa, pomoc prawna, powrót do równowagi psychicznej (terapia, grupy wsparcia, warsztaty).
7. Opracowanie planu działania i przydzielenie zadań poszczególnym podmiotom i specjalistom zaangażowanym w pomoc.

ELEMENTY MODELU PROGRAMU

Diagnoza problemu przemocy domowej

Diagnoza skali przemocy domowej stanowi kluczowy element w procesie opracowywania założeń Programu. Rzetelna analiza tego zjawiska umożliwia określenie jego tendencji oraz wskazanie kierunków działań, co w konsekwencji wpływa na trafny dobór działań przeciwdziałających przemocy domowej na poziomie gminy lub powiatu. Tego rodzaju rozpoznanie jest niezbędne dla podejmowania adekwatnych i skoordynowanych działań przez zaangażowane instytucje.

Proces pozyskiwania danych powinien przebiegać dwutorowo – poprzez gromadzenie danych statystycznych oraz realizację badań ankietowych. W praktyce diagnoza problemu przemocy domowej zazwyczaj opiera się przede wszystkim na analizie danych statystycznych dostarczanych przez lokalne służby i instytucje. Aby jednak uzyskać pełniejszy i bardziej wiarygodny obraz skali zjawiska, warto uzupełnić tę analizę o badania ankietowe oraz dostępne opracowania statystyczne, np. Komendy Głównej Policji czy Głównego Urzędu Statystycznego.

Dobrze przeprowadzona diagnoza powinna bazować na aktualnych i odpowiednich danych, które pozwalają na wyciągnięcie trafnych wniosków. W przypadku gmin istotnym elementem diagnozy jest określenie odsetka rodzin zagrożonych przemocą domową.

Rekomenduje się również przeprowadzenie analizy dostępnych zasobów w zakresie przeciwdziałania przemocy na obszarze danej gminy lub powiatu.

W tym celu należy dokonać analizy w następujących obszarach:

1. Identyfikacja lokalnych potrzeb w zakresie wspierania osób doznających przemocy domowej:

- diagnoza skali zjawiska przemocy domowej,
- określenie tendencji zjawiska przemocy na podstawie analizy danych statystycznych określających rozmiar zjawiska przemocy domowej na danym obszarze,
- ustalenie szacunkowej liczby rodzin zagrożonych przemocą,

- liczba dorosłych, dzieci i niepełnosprawnych aktualnie objętych wsparciem (w porównaniu np. do 2 poprzednich lat),
- efektywność realizowanego wsparcia z punktu widzenia zarówno potrzebujących, jak i instytucji świadczących pomoc.

2. Identyfikacja dostępnych form pomocy:

- diagnoza zasobów, jakimi dysponuje jednostka administracji (gmina/powiat) w obszarze ochrony osób doznających przemocy domowej: warsztaty, szkolenia, punkty konsultacyjne, poradnictwo, grupy wsparcia, terapia i inne),
- identyfikacja instytucji pomocowych, organizacji pozarządowych, fundacji (w tym telefonów zaufania) itp. działających w obszarze gminy/powiatu świadczących pomoc osobom dotkniętym przemocą domową,

3. Zasoby instytucjonalne w obszarze pomocy:

- wskazanie instytucji zobligowanych do działań na terenie gminy/powiatu w obszarze pomocy osobom doznającym przemocy domowej (OPS, G/MKRPA, Policja, oświata, ochrona zdrowia (w tym opieka psychiatryczna, samopomoc etc.), zespoły interdyscyplinarne, prokuratura, sądy, organizacje pozarządowe),
- wskazanie dostępności do placówek specjalistycznego wsparcia (na poziomie gminy, powiatu, województwa, a także instytucji o zasięgu ogólnopolskim);

4. Zasoby kadrowe:

- kadry przygotowane do realizacji zadań w przedmiotowym obszarze (wskazanie kto zajmuje się pomocą osobom doznającym przemocy domowej);
- stopień przygotowania kadr do realizacji (określenie rodzajów szkoleń, kursów, warsztatów np. kurs podstawowy, specjalistyczny – np. stopień I i II Studium Przeciwdziałania Przemocy domowej),
- dostępność psychologa, terapeuty, interwentów kryzysowych, psychiatry, prawnika itp.).
- potrzeby w zakresie dokształcania kadr (szkoleń, superwizji, warsztatów, kursów, wymiany doświadczeń itp.)

Cele programu

CEL GŁÓWNY: PRZECIWDZIAŁANIE ZJAWISKA PRZEMOCY DOMOWEJ W WOJEWÓDZTWIE MAZOWIECKIM, TYM SAMYM ZAPEWNIENIE OSOBOM DOŚWIADCZAJĄCYM PRZEMOCY DOMOWEJ SYSTEMOWEGO WSPARCIA I POMOCY W ROZWIĄZYWANIU KRYZYSU WYNIKAJĄCEGO Z PODLEGANIA PRZEMOCY

Cele szczegółowe:

- zmniejszenie skali zjawiska przemocy domowej poprzez zapewnienie osobom dotkniętym przemocą domową systemowego wsparcia i pomocy;

- rozszerzenie form i zwiększenie skuteczności pomocy świadczonej osobom doświadczającym przemocy domowej;
- pogłębienie wiedzy i doskonalenie umiejętności kadr pomocowych;
- zapobieganie wypaleniu zawodowemu pracowników instytucji pracujących z osobami doświadczającymi przemocy domowej (w tym organizacji pomocowych oraz służb);
- zintensyfikowanie współpracy z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej;
- podniesienie świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy domowej.

Działania

Założone cele programu mogą być osiągnięte poprzez realizację następujących działań:

Działania diagnostyczne:

1. Prowadzenie badań diagnostycznych, polegających na badaniu środowiska oraz indywidualnej diagnozie osoby dotkniętej przemocą, w tym także z wykorzystaniem dostępnej dokumentacji medycznej, psychologicznej, szkolnej i innej, wywiadu z osobą badaną, analizie współpracy służb, instytucji i organizacji w zakresie pomocy osobom dotkniętym przemocą domową na danym terenie, np. funkcjonowania zespołów interdyscyplinarnych.
2. Rozpoznanie istniejących barier, ograniczeń w zakresie pomocy osób doświadczającym przemocy domowej, co pozwoli podjąć skuteczne działania w celu przeciwdziałania przemocy domowej, adekwatne do potrzeb i lokalnej specyfiki.
3. Rekomendowanie utworzenia na terenie powiatu zespołu monitorującego zjawisko przemocy domowej celem podniesienia efektywności działań skierowanych do osób doświadczających przemocy domowej.

Działania profilaktyczne i informacyjne:

1. Zwiększenie świadomości społecznej – uwrażliwienie społeczeństwa na temat zjawiska przemocy domowej, jej przyczyn i skutków, mechanizmów przemocy.
2. Edukacja w zakresie możliwości i form udzielania pomocy osobom dotkniętym przemocą domową.
3. Upowszechnianie materiałów informacyjnych na temat przemocy domowej i jej negatywnych skutków.
4. Promowanie postaw społecznych wolnych od przemocy.
5. Promowanie metod wychowawczych bez użycia przemocy i informowanie o zakazie stosowania kar cielesnych wobec dzieci przez osoby wykonujące władzę rodzicielską oraz sprawujące opiekę lub pieczę.
6. Opracowanie i realizacja kampanii społecznych i informacyjnych na rzecz obalania funkcjonujących w społeczności lokalnej mitów i stereotypów na temat przemocy domowej.
7. Upowszechnianie informacji na temat podmiotów działających na rzecz osób dotkniętych przemocą domową i rodzaju świadczonej pomocy (np. opracowanie ulotek,

wydawanie informatorów), rozszerzenie dostępności informacji o miejscach i formach pomocy.

8. Korzystanie z tzw. dobrych praktyk w zakresie działań profilaktycznych w obszarze pomocy osób doświadczających przemocy zachowań przemocowych.
9. Prowadzenie zajęć profilaktycznych w placówkach oświatowych.
10. Opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą domową – szczebel powiatowy.
11. Promowanie działań służących ochronie i pomocy osobom doświadczającym przemocy oraz interwencję wobec osób stosujących przemoc.

Działania edukacyjne:

1. Opracowanie i realizacja zajęć edukacyjnych kierowanych do osób dotkniętych przemocą domową w zakresie psychologicznych uwarunkowań relacji przemocowych oraz możliwych reakcji na przemoc domową.
2. Działania edukacyjne w zakresie prawnych sankcji wynikających ze stosowania przemocy (edukowanie na temat możliwych rozwiązań w zakresie instytucjonalnych i socjalnych form wsparcia, opieki nad dziećmi, rozwiązań w zakresie miejsca zamieszkania etc.).
3. Wprowadzenie elementów edukacji na temat zjawiska przemocy domowej w ramach działania poradni prowadzonych przez kościoły lub związki wyznaniowe do programów nauk przedmażeńskich, w oparciu o współpracę pomiędzy organami samorządu terytorialnego a kościołami lub związkami wyznaniowymi na danym terenie.
4. Organizowanie warsztatów dla osób doświadczających przemocy domowej, np. nauka asertywności, zajęcia z budowania poczucia własnej wartości, poradnictwo zawodowe.
5. Działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych, alternatywnych wobec stosowania przemocy metod i kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą domową oraz w stosunku do grup ryzyka, np. małoletnich w ciąży – szczebel gminny.

Działania pomocowe i interwencyjne:

1. Prowadzenie poradnictwa i wsparcia w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej: medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego poprzez organizację dyżurów specjalistów, poradnictwa telefonicznego, punktów konsultacyjnych, w szczególności poprzez:
 - organizację indywidualnych konsultacji psychologicznych dla osób dorosłych dotkniętych przemocą domową,
 - udzielanie wsparcia w ramach interwencji kryzysowej dla osób i rodzin doświadczających przemocy,
 - prowadzenie grup wsparcia, psychoterapeutycznych, socjoterapeutycznych dla osób, które doświadczyły przemocy domowej,

- prowadzenie indywidualnych porad wychowawczych dla rodziców/opiekunów i ich dzieci,
 - prowadzenie warsztatów umiejętności wychowawczych,
 - organizację treningów samoobrony dla kobiet,
 - prowadzenie warsztatów na temat zachowań asertywnych, budowania i wzmacniania poczucia własnej wartości,
 - prowadzenie warsztatów na temat budowania i rozwoju osobistego,
 - prowadzenie zajęć socjoterapeutycznych dla dzieci,
 - prowadzenie zajęć reedukacyjnych dla dzieci z problemami szkolnymi,
 - organizację wsparcia dla dzieci z problemami natury psychologicznej (lekowymi, depresyjnymi, zaburzeniami zachowania o charakterze agresywnym),
 - prowadzenie porad lekarza psychiatry dla dzieci, młodzieży i dorosłych,
 - prowadzenie konsultacji psychologiczno-pedagogicznych i lekarskich (w tym pediatrii itp.),
 - udostępnianie wsparcia poprzez bezpłatną infolinię (telefony zaufania);
2. Rozwój systemu wsparcia w stosunku do osób doświadczających przemocy, intensyfikacja działań pomocowych (umożliwienie natychmiastowych działań w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa i wsparcia osób doświadczających przemocy).
 3. Rozwój infrastruktury i poszerzenie oferty placówek wspierających i udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą domową.
 4. Stały monitoring liczby osób doświadczających przemocy w stosunku do możliwości lokalowych.
 5. Zapewnienie osobom dotkniętym przemocą domową bezpiecznego schronienia, w tym zapewnienie całodobowych miejsc na terenie gminy i powiatu (hotele przy ośrodkach interwencyjnych, domy matki i dziecka etc).
 6. Zapewnienie dostępności do lokalnych telefonów zaufania, interwencyjnych lub informacyjnych dla osób dotkniętych przemocą domową.
 7. Prowadzenie interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej, realizacja procedury „Niebieskie karty”, monitorowanie rodziny, w której zdiagnozowano problem przemocy.
 8. Zapewnienie bezpieczeństwa krzywdzonym dzieciom.
 9. Zapewnienie funkcjonowania zespołu interdyscyplinarnego na terenie gmin.
 10. Tworzenie warunków umożliwiających osobom dotkniętym przemocą domową otrzymania mieszkań socjalnych w pierwszej kolejności.

Działania wspierające:

1. Opracowywanie programów terapeutycznych i pomocy psychologicznej dla osób dotkniętych przemocą.
2. Umożliwienie instytucjom pomocowym uczestniczenia w opracowaniu programów, których będą realizatorami.

3. Podnoszenie jakości udzielanej pomocy (w tym wsparcie podmiotów realizujących działania pomocowe w oparciu o procedurę „Niebieskie karty”),
4. Wspieranie instytucji pomocowych w zakresie infrastruktury i rozwoju kadr (ich doszkalanie i regularnych superwizji).
5. Podnoszenie kompetencji pracowników lokalnych instytucji i służb w zakresie pomocy osobom doznającym przemocy domowej – analiza potrzeb szkoleniowych, doskonalenie zawodowe kadr działających w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej.
6. Doskonalenie zawodowe osób zaangażowanych w działania pomocowe (np. Szkoleń, warsztatów, konferencji, doskonalenia zawodowego).
7. Wdrożenie systemu wsparcia dla osób pracujących bezpośrednio z osobami dotkniętymi przemocą domową w formie regularnej superwizji indywidualnej lub/i grupowej (w tym superwizji koleżeńskiej).
8. Wzmocnienie lokalnych systemów przeciwdziałania przemocy domowej – współpraca podmiotów działających w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej, wymiana doświadczeń, dobrych praktyk pomiędzy przedstawicielami tych podmiotów.
9. Wspieranie działań służących funkcjonowaniu zespołów interdyscyplinarnych.
10. Nawiązywanie i wzmacnianie współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie pomocy osobom dotkniętym przemocą domową.
11. Dostosowanie oferty (rozbudowa, poszerzenie oferty) placówek wspierających i udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą domową do przeprowadzanej analizy zasobów w regionie.

Adresaci programu

Działania określone w programie w szczególności prowadzone są na rzecz:

- 1) osób doświadczających przemocy domowej, w tym m. in. dzieci i młodzieży, współmałżonków lub partnerów, a także osób starszych i niepełnosprawnych;
- 2) świadków przemocy domowej;
- 3) osób podejmujących działania w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej, w tym m.in.:
 - pracowników socjalnych,
 - kuratorów zawodowych,
 - psychologów, terapeutów,
 - interwentów kryzysowych,
 - policjantów, prokuratorów, sędziów,
 - pracowników placówek opiekuńczo-wychowawczych,
 - nauczycieli, pedagogów,
 - pracowników placówek leczenia odwykowego,
 - pracowników służby zdrowia (pielęgniarek, lekarzy, psychiatrów).
- 4) instytucji, stowarzyszeń, fundacji i innych organizacji pozarządowych, działających w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej;
- 5) osób i środowisk zagrożonych wystąpieniem zjawiska przemocy domowej;

6) społeczności lokalnych.

Realizatorzy programu

Realizatorami programów są instytucje, służby i organizacje pozarządowe funkcjonujące w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej na poziomie gminy i powiatu.

Rekomenduje się stworzenie kompleksowej informacji dotyczącej zasobów instytucjonalnych i kadrowych, wraz z danymi teleadresowymi oraz krótką charakterystyką ich działalności na terenie każdej gminy i powiatu. W mapie zasobów gminy należy uwzględnić także podmioty obejmujące swoim działaniem powiat, województwo, a także instytucje o zasięgu ogólnopolskim (w tym stowarzyszenia, fundacje, telefony zaufania etc.).

W mapie zasobów powinny znaleźć się podmioty takie jak: ośrodki interwencji kryzysowej, specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doświadczających przemocy domowej, domy samotnej matki, gminne ośrodki pomocowe, schroniska, punkty konsultacyjne oraz inne podmioty świadczące pomoc osobom dotkniętym przemocą domową (w tym organizacje pozarządowe etc.).

Katalog podmiotów

Wśród podmiotów mogących realizować programy ochrony osób doświadczających przemocy znajdują się:

- samorząd gminny, powiatowy i samorząd województwa,
- ośrodki i punkty interwencji kryzysowej,
- jednostki organizacyjne pomocy społecznej,
- specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doświadczających przemocy domowej,
- organizacje pozarządowe,
- jednostki wymiaru sprawiedliwości (sądy, prokuratura),
- jednostki ochrony porządku publicznego (policja, straż gminna/miejska),
- placówki oświatowe,
- placówki służby zdrowia,
- komisje rozwiązywania problemów alkoholowych,
- zespoły interdyscyplinarne do spraw przeciwdziałania przemocy domowej,
- punkty konsultacyjne,
- inne podmioty, w tym poradnie rodzinne, telefony zaufania, schroniska, hostele.

Zasady realizacji programu osób doświadczających przemocy

W celu efektywnej realizacji programu niezbędne jest określenie transparentnych zasad jego prowadzenia. Zagwarantowanie przejrzystości i czytelności założeń realizacji zostanie osiągnięte poprzez określenie:

1. Miejsca realizacji programu – wskazanie, gdzie będą odbywać się zajęcia dla uczestników, przy czym miejsce realizacji programu nie może być jednocześnie miejscem, w którym realizowane są jednocześnie programy dla osób stosujących przemoc domowej.

2. Warunków realizacji programu – wskazanie, gdzie prowadzone są prace administracyjno-biurowe na rzecz danego programu z uwzględnieniem sposobu rekrutacji, dostępności pomocy, zasad udzielania pomocy.
3. Proponowanych form wsparcia (np. zajęcia grupowe, indywidualne, warsztatowe, treningowe, interwencyjne itp.) oraz ich wymiaru, tj. liczbę godzin poszczególnych zajęć.
4. Liczby osób uczestniczących w danych formach oddziaływania (zajęciach terapeutycznych, warsztatach, szkoleniach, grupach wsparcia etc.).
5. Norm, zasad, a także praw i obowiązków uczestników działań oraz realizatorów.
6. Zasad korzystania z dostępnej infrastruktury (w przypadku przebywania w hostelu obowiązuje dodatkowy kontrakt na korzystanie z placówki).
7. Zasad prowadzenia i przechowywania dokumentacji, ochrony danych osobowych, list obecności uczestników.
8. Zasad współpracy z innymi podmiotami (organizacjami, instytucjami) działającymi na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej i ochrony osób doświadczających przemocy na danym terenie.

Zgodnie ze znowelizowaną ustawą o przeciwdziałaniu przemocy domowej, każda gmina zobowiązana jest do powołania zespołu interdyscyplinarnego składającego się z przedstawicieli właściwych instytucji i organów. Taka formuła pozwala na objęcie osób dotkniętych przemocą spójną, różnorodną i bardzo zindywidualizowaną pomocą. Formułą umożliwiającą realizację wymienionych działań jest praca metodą zespołu interdyscyplinarnego obejmująca:

- diagnozę sytuacji osób znajdujących się w sytuacji kryzysu związanego z podleganiem przemocy domowej, zapewnienie możliwości zrozumienia sytuacji rodziny, wykorzystanie zasobów rodziny/osób w zapobieganiu przemocy,
- ustalanie priorytetów,
- planowanie działań i form pomocy,
- podział zadań i ich realizację, uwzględnienie woli, gotowości, a przede wszystkim, bezpieczeństwa osób pokrzywdzonych.

Źródła finansowania

Źródłami finansowania programu jest budżet gminy/powiatu, dotacje zewnętrzne oraz środki pozabudżetowe pozyskane z innych źródeł.

Monitoring i ewaluacja

Przebieg i efekty programu objęte są działaniami monitorującymi i ewaluacyjnymi, prowadzonymi przez realizatorów programu.

Poprzez **monitoring** rozumie się bieżące śledzenie postępów programu w trakcie jego realizacji. Odbywa się na podstawie sprawozdawczości i informacji przekazywanych przez podmioty zaangażowane w jego wdrażanie. Celem monitoringu jest zapewnienie sprawnego zarządzania programem oraz kontrola stopnia realizacji poszczególnych działań, co umożliwia szybkie reagowanie na ewentualne trudności.

Ewaluacja natomiast polega na okresowej lub końcowej ocenie efektywności i jakości programu. Obejmuje analizę, w jakim stopniu osiągnięto założone cele – zarówno główny, jak i cele szczegółowe. Wyniki ewaluacji są wykorzystywane do udoskonalania i upowszechniania skutecznych metod działania w przyszłych programach.

W programach pomocowych należy wziąć pod uwagę następujące elementy podlegające ewaluacji:

- instytucję odpowiedzialną za realizację programu,
- sposób przeprowadzania monitoringu,
- metody monitorowania osiągnięcia celów (głównego i szczegółowych),
- czas realizacji,
- uczestników (ich liczbę, podjęte oddziaływania, pomoc etc.)
- częstotliwość przeprowadzania ewaluacji.

Etapami ewaluacji są m.in. gromadzenie i analiza danych oraz sprawozdawczość (raportowanie). Wyniki tych analiz powinny służyć jako podstawa do wniosków i rekomendacji dotyczących dalszych działań.